

Kalemie, meer dan mijn stad

Procure

Op de luchthaven worden we opgewacht door *abbé* Patrick Kasongo, de rechterhand van bisschop Jean Christophore Amade Aloma van het bisdom Kalemie-Kirungu. Hij heet ons welkom namens zijn baas die vanochtend voor een belangrijke vergadering van de Oost-Congolese bisschoppen naar Goma is vertrokken. In opdracht van de bisschop heeft Patrick voor Jan en mij twee kamers in de procure gereserveerd. Zijn goede vriend Dieudonné Salumu – tweede in rang van de stedelijke immigratiedienst – brengt onze papieren snel in orde en rijdt ons vervolgens naar het logementshuis waar we twee weken zullen verblijven. Op weg naar het stadscentrum kijk ik mijn ogen uit. Het vroegere Albertstad waar mijn vader zo van hield, is niet meer te herkennen. De meeste kokospalmen die ooit de hoofdas van de stad omzoomden, zijn verdwenen.

Op oude zwart-witfoto's herken ik de contouren van de statige Avenue du Lac, ooit een geliefde boulevard waar Belgische koloniale van terras naar restaurant flaneerden. Ik stel me voor hoe mijn moeder mij vijftig jaar geleden trots in een vintage kinderwagen voortduwde.

Links voor de kathedraal van Christus-Koning rijdt Dieudonné een steile helling op. Als een versterkte vesting waakt de procure over het leven van de krioelende menigte die zich over de Avenue Lumumba verplaatst. Het immens grote neokoloniale gebouw uit 1965 is nog altijd een parel van architectuur, ook al is zowat alles dringend aan renovatie toe. De drie verdiepingen zijn langs weerskanten omzoomd door overdekte gaanderijen. Het uitzicht is indrukwekkend. In de verte zie ik de in ongebruik geraakte, roestige kranen van de haven en de witte toren van de Saint-Albertkerk. Op de achtergrond laat de rustige deining van het Tanganyikameer witte schuimkopjes op de stranden achter.

De procure doet dienst als doorgangshuis voor priesters van het bisdom. Gezien de grootte van de Congolese bisdommen en de barslechte staat van de wegen zijn dergelijke diocesane transitverblijven geen overbodige luxe. Van enige weelde is er trouwens helemaal geen sprake. Af

Het Tanganyikameer en de haven van Kalemie

en toe is er stroom. Om de drie dagen wordt telkens één stadsdeel van elektriciteit voorzien. Stromend water is er al jaren niet meer. Ik krijg een kamer met een tafel, een stoel, een oude kast en een houten bed met een muskietennet. In het korte droge seizoen wordt Kalemie door miljoenen muggen geteisterd. De muren zijn vuil, maar gelukkig heeft de oude huisbediende Joseph onze kamers grondig schoongemaakt. De toiletten spoelen niet meer door en ook de douches doen het al lang niet meer. We behelpen ons met een emmer regenwater.

We gebruiken de maaltijd met de aanwezige priesters en enkele seminaristen die in de procure stage lopen. Jan en ik bedienen ons en werken met smaak de eenvoudige maaltijd naar binnen: witte rijst, bakbananen, *sombe*, saus op basis van palmolie en schijven verse ananas. Vreemd genoeg wachten onze Congolese tafelgenoten geduldig tot ons bord helemaal leeg is. Daarna bedienen ze zichzelf en moeten ze het stellen met het weinige voedsel dat nog over is. Congolese gastvrijheid ten voeten uit. Beschaamd bied ik mijn verontschuldigen aan, maar *abbé* Patrick schudt vriendelijk het hoofd. ‘Maak je geen zorgen’, zegt hij vriendelijk. ‘Morgen is er misschien genoeg eten voor ons allemaal.’ Na afloop geef ik geld aan de kokkin waarmee ze verse kip, rijst en groenten in de stad

kan kopen. Jan en ik besluiten voortaan zoveel mogelijk buitenshuis te gaan eten.

De volgende weken leer ik *abbé* Patrick Kasongo steeds beter kennen. We worden goede vrienden. Elke ochtend informeert hij naar onze gezondheid en naar onze plannen voor de nieuwe dag. Later vertrouwt hij mij toe dat de bisschop elke dag persoonlijk naar ons informeert. Monseigneur Amade heeft *abbé* Patrick op het hart gedrukt dat Jan en ik niets tekort mogen komen.

Op zoek naar baby Bart

De volgende dagen trekken Jan en ik op verkenningstocht door het centrum van Kalemie. *Abbé* Patrick heeft zelfs voor een persoonlijke gids gezorgd. Hij brengt ons in contact met pater Helmut – een witte pater van Duitse origine en de enige blanke die in de stad woont. Als vaste medewerker van de bisschop woont pater Helmut in de diocesane residentie. Hij is een gereserveerde man van het zwijgzame type, die enkel antwoord geeft op het spervuur van vragen waarmee ik hem bestook.

Een van de tanks die tijdens de Eerste Wereldoorlog op het Duitse koloniale leger werd buitgemaakt

Het Algemeen Ziekenhuis waar mijn leven begon, staat hoog op een heuvel en functioneert nog altijd. Sedert mijn geboorte hebben hier tienduizenden Congolese baby's het levenslicht gezien. De pater wijst mij de kamer waar ik hoogstwaarschijnlijk geboren ben. 'Dit gedeelte van het ziekenhuis was destijds uitsluitend voor blanken gereserveerd.'

Achter het ziekenhuis getuigen twee verroeste, maar verder intact bewaarde Krupptanks van de grote overwinningen die het koloniale leger tijdens de Eerste Wereldoorlog op Duitsland behaalde. Terwijl het moederland onder de Duitse bezetting kreunde en het Belgische leger in de loopgraven achter de IJzer dapper weerstand bood, veroverde de Force Publique grote delen van de kolonie Duits-Oost-Afrika (de huidige landen Rwanda, Burundi en Tanzania). De inzet van koloniale troepen tijdens de Grote Oorlog krijgt jammer genoeg nog steeds veel te weinig aandacht.

We dalen de heuvel af en steken de voormalige Place Saint-Albert over. Van oude foto's herken ik de monumentale cementen sokkel waar decennialang het bronzen ruitersstandbeeld van koning Albert I het blanke centrum bewaakte. Tijdens de zaïrisering die Mobutu in 1973 doordrukte en waarbij hij alle buitenlandse bedrijven nationaliseerde, werden alle koloniale geografische plaatsnamen geafrikaniseerd. Albertstad werd omgedoopt tot Kalemie. Ook de standbeelden uit de koloniale tijd werden systematisch verwijderd. Albert I werd van zijn prominente sokkel gehaald. Alleen de vier hoeven van het koninklijke paard bleven jarenlang als stille getuigen koppig overeind. De inwoners van Kalemie noemden die restanten smalend '*le monument Bata*', naar de goedkope schoenen van het gelijknamige merk. Tot mijn grote verrassing staat hoog op de sokkel nog een restant dat aan Mobutu zaliger herinnert: een betonnen obelisk met daarop een arm met de fakkel van de MPR. Niemand heeft zich de moeite getroost dat symbool na de val van Mobutu te verwijderen. Vermoedelijk hadden de mensen in Kalemie toen andere zorgen.

Iets verder op een kleine heuvel glimt de witgekalkte kerk Saint-Albert in de zon. In mijn vaders Congolese jaren was dit gebedshuis de kathedraal van het bisdom. Hier kwamen de gelovige blanken wekelijks de mis bijwonen. De zwarte bewoners vierden hun eucharistie in een van

Eglise Saint-Albert

de kerkjes in de cité. De bronzen doopvont die mij destijds de gemeenschap van christenen binnenleidde, doet nog steeds dienst. De kerkelijke segregatie is gelukkig al heel lang afgeschaft. In het Kalemie van vandaag zijn zwarte en blanke kindjes in de ogen van *Mungu Baba* – God de Vader – gelijkwaardig.

De vroegere Avenue du Lac heet nu Avenue de la Révolution. Even buiten het centrum gaat de weg over in de Avenue Lumumba. De vroegere koloniale gebouwen verkeren allemaal zonder uitzondering in vervallen staat. Een aantal is afgebroken, sommigen gevels zijn met een likje felgele of helblauwe goedkope verf ‘gerenoveerd’, andere zijn tot troosteloze ruïnes geworden. Ondanks de onbarmhartige weersomstandigheden houden de stenen skeletten van winkels, hotels en restaurants koppig stand.

Jonge motortaxichauffeurs ontwijken handig de diepste kuilen in het wegdek. Ik kan me de grandeur van vroegere tijden nog enigszins voorstellen. Tijdens het bewind van (alweer) de flamboyante oud-gouver-

Een uitgeleefd voormalig sterrenhotel

neur Moïse Katumbi werd begonnen met de aanleg van een indrukwekkend rioleringsstelsel en de asfaltering van de belangrijkste wegen. De werken liggen nu jammer genoeg volledig stil. In Kalemie rouwen de mensen om het gedwongen vertrek van de enige politicus die een begin heeft gemaakt van de heropbouw van de stad. Ook hier valt mij het toenemende publieke protest van de Congolese bevolking op. Nagenoeg alle inwoners die ik tijdens mijn verblijf sprak, hebben alle hoop op Katumbi gesteld. Kabila junior wordt in Kalemie algemeen veracht. De gloednieuwe moderne brug over de rivier Lukuga, die het stadscentrum met de luchthaven verbindt, is voor iedereen het tastbare bewijs van Katumbi's capaciteiten. De verlichting op de brug wordt door zonnepanelen aangedreven. De prachtige brug – die letterlijk haar schaduw werpt op de oude ijzeren brug uit mijn vaders tijd – is in deze dichtbevolkte stad het enige bouwwerk dat permanent verlicht is. De bevolking van Kalemie is er terecht trots op.

In het gezelschap van *abbé* Laurent brengen we een bezoek aan de haven, waar het koloniale verleden en het bruisende heden elkaar ongewild

De nieuwe brug over de Lukuga

ontmoeten. De verroeste metalen rompen van oude Belgische scheepswrakken steken schril af tegen de grote passagiersboten die net uit de noordelijker gelegen stad Uvira zijn aangekomen. Van hieruit zijn er wekelijks verschillende nachtvaarten naar Boma, dat vroeger Boudewijnstad heette. Volgens het hoofd van de havenpolitie verkeert Boma in veel betere staat dan het grotere Kalemie. Op een van de koloniale scheepswrakken prijkt een metalen bord met de nog steeds goed leesbare tweetalige tekst *'Défense de fumer. Verboden te roken'*.

Ik geraak met verschillende mensen in gesprek. Het feit dat ik in deze stad geboren ben, schept meteen een band. 'Jij bent een van ons', verzekert *abbé* Laurent me. 'Kalemie is onze stad. Waarom vraag jij de Congolese nationaliteit niet aan?'

Een vreemd verzoek, maar vanuit Congolees standpunt een logische bedenking. De plaats waar je geboren bent, bepaalt immers de clan waartoe je behoort. 'Ik ben een Belg', werp ik op.

'Is dat zo?', reageert *abbé* Laurent laconiek. 'Volgens mij ben je een blanke Congolees. Geen Congolese Belg. Op zijn minst een Belgische Congolees.'

Zijn opmerking houdt me dagenlang bezig. Is dat het antwoord op de vraag naar wie ik ben? Belg én Congolees. Waarom eigenlijk niet? In

Beringen-Mijn alleen al wonen duizenden mensen van Turkse origine met een dubbele nationaliteit.

Ons huis

Op 16 juli wapperen tientallen vlaggen van evenveel politieke vazalpartijen die trouw hebben gezworen aan de almachtige PPRD (Parti du Peuple pour la Reconstruction et la Démocratie) van president Joseph Kabila, aan de ijzeren hekkens rondom de kathedraal van Christus-Koning. De politieke klasse woont binnen een kerkdienst bij ter nagedachtenis van *mzee* Laurent-Désiré Kabila, die vandaag precies zestien jaar geleden door een van zijn kindsoldaatjes in Kinshasa werd vermoord. Het verjaardagsfeest laat de algemene bevolking schijnbaar onverschillig. Ook de herdenking van de moord op Patrice Lumumba, die een dag later wordt gevierd en in heel Congo een officiële nationale feestdag is, wordt door de Noord-Katangese bevolking straal genegeerd. De nazaten van de vroegere BALUBAKAT nemen het Lumumba nog steeds kwalijk dat hij als eerste Congolese premier niet over de diplomatieke vaardigheden beschikte om de jonge natie tegen zinloos geweld en burgeroorlogen te beschermen. In Kalemie wordt Lumumba niet als een martelaar herinnerd, maar veeleer als een incompetente opruier die alle kansen op een voorspoedige toekomst van het land grondig heeft verknoeid.

Zodra ik de oude foto's bovenhaal van het huis waarin ik destijds als baby met mijn ouders woonde, komen nieuwsgierige Congolese jongeren over mijn schouder meegluren. Na onderling overleg verzekeren ze me dat de woning schuin tegenover het vroegere stationsgebouw nog steeds bestaat. Ze stellen voor mij te vergezellen. Straatkinderen, studenten en oudere mensen sluiten zich onderweg bij ons aan. De kleine witgepleisterde bungalow is met blauwe verf overschilderd. Het dak van de *barza* is verdwenen, maar de bakstenen pijlers staan nog overeind. Hier heb ik de eerste maanden van mijn leven doorgebracht. De huidige bewoners verwelkomen mij uitbundig en gaan gewillig met mij op de foto. In het vroegere huis van mijn ouders woont tegenwoordig een Congolese weduwe met vijf kinderen, die ongegeneerd mijn armen aanraken en me breed glimlachend begroeten alsof ik hun vader ben. Pa zal blij zijn als hij de foto's onder ogen krijgt. Hopelijk herkent hij de restanten van